

JAMES MACKAY A SPECIALIZOVANÉ OBORY

Ve středu Evropy více méně tušíme, kdy zde vznikly specializované obory ve filatelii a jak se v průběhu doby vyvíjely. Známe i osoby a základní obory, které byly již v 19. století (možná už koncem 18. století) sbírány.

Je pravděpodobné, že kořeny specializovaného sběratelství byly v Německu a Rakousku, sběratelé na našem území na tyto kořeny navázali a vytvořili si vlastní přístupy a klasifikace, které se precizovaly zejména ve třicátých až šedesátých letech 20. století. Jak se situace vyvíjela v anglofonním světě? Prameny uvádějí, že artefakty poštovní historie lákaly sběratele již v roce 1774, tedy dávno před vznikem první poštovní známky (1840). Ve svých knihách se o tomto faktu zmiňuje skotský sběratel poštovní historie a publicista James Mackay: „Snad překvapí, že nejstarší sbírka známek vznikla dávno před tím, než se objevily nalepitelné poštovní známky (jak je známe dnes). Již v roce 1774 John Burke, hlavní výběrčí kolkovného v Irsku, začal sbírat kolkové známky poté, co byly v jeho zemi zavedeny.“ (James Mackay, *Známky a kouzlo filatelie*, str. 74 Fortuna Libri Praha 2007). Z tohoto závěru vyplývá, že nejstarším sběratelským oborem filatelie byly kolkky – jeden ze specializovaných oborů. Vzhledem k tomu, že celiny se objevily ještě před známkou, lze jen doplnit, že druhým sběratelským oborem mohly být poštovní celiny. Dle Waltera Marcarta, známého celináře, první celina vznikla na základě Dekretu krále Victora Emanuela I ze Sardinie ze dne 12. 8. 1818 s platností užívání od 7. 11. 1818. Byli to známí Cavallini (sardinští koníčci). Oficiální název pro celinu byl „Carta postale bollata“. Je pravděpodobné, že se staly předmětem sběratelského zájmu. Další hypotéza je, že i razítka se uchovávala a sbírala. Pochopitelně, že vše, co bylo řečeno, se nedá věrohodně dokázat, ale jistá pravděpodobnost tu existuje...

Narazili jsme na jméno Jamese Mackaye. Kdo to byl?

James Alexander Mackay (21. 11. 1936, Iverness – 12. 8. 2007, Glasgow) byl skotským spisovatelem a známým filatelistou, který proslul nejen velkým počtem publikací, článků, knih a rozsáhlými sbírkami, ale i též sklony k plagiatorství. Z některých publikací vidíme, že měl zanícený sklon ke sběratelství specializovaných oborů. Sbíral zejména artefakty historie poštovníctví, skotská razítka, poštovní nálepky. V některých svých knihách se pokusil i anglofonní pohled na specializované obory a pokusil se o klasifikaci, která se pochopitelně liší od naší středoevropské. Říkalo se o něm, že byl „filatelistický spisovatel, který neměl sobě rovného“. Ve své tvorbě mu z anglofonní oblasti konkuroval jen jeho předchůdce Fred Melville. Bez jakékoliv pochybnosti byl značně kontroverzní osobnost.

James Mackay vystudoval Glasgowskou univerzitu, později mu tato univerzita udělila titul Doctor of Literature (D.Litt).

Už od mládí jej zaujala filatelie. Odborně se soustředil na historii poštovníctví ostrova St. Kilda a skotská razítka z let 1693 – 1978. Na tato témata napsal i publikace – *St. Kilda: Its Posts and communications*, 1963 a *Scottish Postmarks 1693 – 1987*, 1978. K nim v různých letech přibýlo 200 publikací, z nichž některé vyšly v překladu i u nás. Jeho odbornost se rozšířila na řadu dalších oborů – i na anglická a irská razítka. Nabíral skoro milion doporučených nálepek. Věnoval se i dalším zemím – Novému Zélandu, Německu, Švédsku a britským koloniím. Sbíral i letecké nálepky a nálepky zvláštního druhu. Několik let vydával i *Ročenku poštovní historie*

(1979 – 1986) na různá poštovně historická témata. Kromě vysokého počtu publikací (en.wikipedia.org) napsal i 10000 článků. Napsal několik titulů o historii Skotska a životopisy různých osobností. Vedle známek a poštovní historii psal i o sběratelství dalších oborů, sochařství aj. Sbíral i filatelistickou literaturu – během svého života shromáždil 2000 titulů.

Ve svém životě měl lidskou smůlu, kromě obvinění z plagiátorství ve dvou případech (nejznámější byl plagiát jeho knihy Alexander Graham Bell and the Conquest of Solitude – došlo k mimosoudnímu vyrovnání s původním autorem).

Malér měl i v Britském muzeu v Londýně, v roce 1972, kde byl obviněn z krádeže cenných známek. Svou práci v této instituci ztratil.

Na základě svých zkušeností vytvořil i klasifikaci specializovaných oborů. V roce 1982 nastínil první verzi, o několik let později (2007) přišel s druhou verzí. Je pochopitelné, že vychází z poštovních okolností zejména ve Velké Británii. Proto se liší od našich poměrů.

1. verze (publikovaná v publikaci Guinessova kniha o známkách, Nakladatelství Velryba 1995)

1/ Poštovní služby

2/ Poštovní razítka

3/ Poštovní celiny a pomocné nálepky

Tyto základní skupiny mají řadu podskupin.

2. verze (publikovaná v knize Znamky a kouzlo filatelie Světová encyklopedie Fortuna Libri Praha 2007)

1/ Historie poštovníctví

Razítka – výplatní otisky

2/ Regionální filatelie (lokální filatelie)

Poštovní dějiny města, okresu, kraje, státu zahrnující kromě jiného místní známky expresních a balíkových nálepek, soukromých pošt, telegrafní a telefonní známky, reklamní známky a nálepky, perfiny, místní poštovní razítka, štítky a služební nálepky

3/ Lodní pošta

Poštovní lodě, mezinárodní pošta a poštovní zastoupení mimo Velkou Británii, dopisy přepravované loděmi, vnitrozemské námořní služby, lodní razítka, pošta válečného námořnictva

4/ Vlaková pošta

Mobilní poštovní úřady TPO (Travelling Post Offices), razítka vlakové pošty různých druhů,

identifikační nápisy , havarijní pošta, razítka pošt na železničních stanicích,

5/ Polní pošty

Polní a vojenská razítka, pošta za leteckých náletů, námořní pošta, cleiny použité za okupace, invaze, osvobození, cenzurní razítka a cenzurní poznámky, pošta v ilegalitě a obležení,

6/ Letecké pošty

Balonová pošta, letecká pošta, holubí pošta, raketová pošta, vrtulníková pošta

7/ Popelky filatelie

Okrajové směry filatelie (vzniklé z anglického Cinderella Philately – Popelky filatelie). Někdy se nazývá i jako „plevel v albu“.Autor sem řadí automatové známky (nálepky z prodejních automatů), nálepky, platební stvrzenky, telegrafní známky, vánoční nálepky, služební nálepky, strojové nálepky, balíkové známky, různé způsoby označování poštovní úhrady, známky polárních vydání, aj.

8/ Společenská filatelie

Nefilatelistické materiály se vztahem k poštovním artefaktům, mapy, tisky, medaile, apod. Karanténní dopisy, letáky o změnách poštovních sazeb, plovoucí pošta (lodičky s poštou),

9/ Zvláštní razítka

Razítka poštoven, kašety, analogické pohlednice

10/ Reklamní nálepky

Příležitostné nálepky, nálepky a razítka propagující turistiku, nálepky propagující filatelistické výstavy,

11/ Dobročinné viněty a nálepky

Vánoční a velikonoční nálepky, charitativní nálepky

12/ Kolky a zvláštní služební nálepky

Kolkové známky, telegrafní, telefonní a televizní známky. poštovní služební nálepky, letecké etikety, nálepky pro zvláštní zacházení (expresní nálepky, zvláštní doručení, křehké zboží, živí tvorové, radioaktivní materiály, slepecké nálepky apod.)

13/ Regionální známky a soukromé pošty

Americké přepravní známky, pošty ruských zemstev, známky okružní pošty, místní pošty, dopravní společnosti a aerolinie, soukromé a polostátní pošty, doručovatelské a kurýrní služby

14/ Produkty filatelie on-line

Internetové známky aj.

Budoucnost ukáže, jak se pohledy na klasifikaci specializovaných oborů bude vyvíjet. James Mackay už do této klasifikace nezasáhne. Nicméně jeho monumentální dílo, které nám zanechal, odkrylo řadu tajů a zajímavostí různých sběratelských oborů.

3. 12. 2014